

Zakład Psychologii

Uniwersytet Rzeszowski

Recenzja rozprawy doktorskiej mgr Katarzyny Włodarskiej pt. Inwestycje partnerskie a wymiary przywiązania oraz nasilenie motywów Ja w związkach osób heteroseksualnych i osób homoseksualnych

Rozdział I pt. „Zaangażowanie i inwestowanie w związkach romantycznych” dotyczy istniejących w literaturze przedmiotu konceptualizacji Inwestycji w związkach romantycznych: teorii współzależności (Thibault i Kelley), modelu inwestycji Caryl Rusbult, modelu barier Lund, modelu inwestycji partnerskich Bruce’a Ellisa. Autorka relacjonuje modele oraz dokonuje ich porównań. Podstawą do dalszych rozważań wybrany został model Ellisa, który wprowadza systematyzację strategii inwestycyjnych. Warto podkreślić, że model ten był wykorzystywany w badaniach stosunkowo rzadko, a jest on warty przypomnienia i aplikacji, choćby ze względu na kategoryzację strategii inwestycyjnych. Zatem pozytywnie oceniam wybór dokonany przez doktorantkę.

Rozdział II pt. „Predykatory funkcjonowania w związkach romantycznych” koncentruje się na teorii przywiązania Johna Bowlby’ego i aplikacji tej teorii do obszaru związków romantycznych (np. w ujęciu Hazan i Shavera). Doktorantka omawia także zależności między stylami przywiązania a jakością związków romantycznych. Ponadto omówione zostały relacje między przywiązaniem a inwestowaniem w związkach romantycznych. Przedstawione zostały wyniki tych właśnie nielicznych badań z wykorzystaniem koncepcji Ellisa (Tempelhof, Allen, 2008). W rozdziale przeprowadzono także analizę roli struktury ja w związkach romantycznych, motywów ja (model SCENT Sedikidesa i Strube) oraz koncepcji motywów ja w ujęciu profesora Henryka Gasiuła. Omawiane podrozdziały są istotne dla całej pracy, bowiem stanowią centralne zagadnienia badań podjętych przez mgr Katarzynę Włodarską w badaniach i podstawę do uzasadnienia hipotez badawczych. Ponadto przez podkreślenie ewolucyjnych konotacji modelu SCENT autorka rozprawy uzasadniła sens połączenia zagadnień z zakresu psychologii personalistycznej oraz psychologii ewolucyjnej. Warto jednak było w tym miejscu przywołać książkę Jacka Neckara pt. „Psychologia ewolucyjna osobowości” (zresztą cytowaną w innym miejscu przez doktorantkę) na wzmocnienie argumentacji przemawiającej za łączeniem psychologii self z psychologią ewolucyjną. Przywołane przez autorkę prace jednakże kompensują ten brak.

Rozdział III pt. „Osoby homoseksualne w związkach romantycznych” dotyczy inwestycji w związkach wśród osób homoseksualnych, struktury „ja” osób homoseksualnych w kontekście związków

romantycznych i relację z badań nad osobami homoseksualnymi z perspektywy psychologii ewolucyjnej. Autorka cytuje i relacjonuje bardzo dużo badań w powyższych obszarach. Rozdział ten służy do uzasadnienia hipotez porównujących m.in. inwestycje w związkach hetero- i homoseksualnych.

Rozdział IV dotyczy prezentacji badań własnych mgr Katarzyny Włodarskiej. W podrozdziale 4.1. autorka prezentuje cel badań zarysowując syntetycznie obszary, które stanowią fundamenty tychże badań. Podrozdział 4.2 odnosi się do hipotez badawczych wraz z krótkim uzasadnieniem w kontekście cytowanej już literatury. Postawiono 12 hipotez szczegółowych odnoszących się do pięciu pytań badawczych. Podrozdział 4.3 zawiera opis zastosowanych narzędzi badawczych wraz podaniem wskaźników spójności wewnętrznej. Zastosowano szeroki wachlarz narzędzi. Były to: Skala Inwestycji Partnerskich (Ellis, 1998), Zrewidowana Skala Doświadczeń w Bliskich Związkach (Fraley i in., 2000), Kwestionariusz Motywów Ja autorstwa Gasiuła i Strusa (2018), Skalę Oceny Relacji (Hendrick, 1988), Skalę Modelu Inwestycji (Rusbult i in., 1998). Zastosowane narzędzia charakteryzowały się akceptowalnymi lub nawet wysokimi wskaźnikami alfa. Podrozdział 4.4 dotyczy charakterystyki grupy badawczej i procedury badań. W badaniu wzięło 98 mężczyzn heteroseksualnych, 124 kobiety heteroseksualne, 108 mężczyzn homoseksualnych oraz 99 kobiet homoseksualnych. W sumie zbadano 90 par heteroseksualnych, 35 par kobiet homoseksualnych i 33 par mężczyzn homoseksualnych. Przedstawiono szczegółowe dane demograficzne badanych grup.

Rozdział V dotyczy wyników przeprowadzonych badań. Wyniki odnoszą się do testowanych hipotez. Zastosowano szeroki wachlarz narzędzi statystycznych; wyniki omówiono zarówno w formie opisowej jak i przedstawiono w formie tabel, a także w przypadku analizy mediacyjnej - graficznie. Opis statystyczny jest szczegółowy i zgodny z przyjętymi w tym zakresie zasadami. Jednakże sugeruję, aby w przyszłości autorka wyraźnie na wstępie podrozdziałów dotyczących weryfikacji hipotez sygnalizowała, którą konkretnie hipotezę weryfikuje. Przy dużej liczbie hipotez i analiz, brak takiego odniesienia bardzo utrudnia zorientowanie się w tym, czego owe analizy dotyczą.

Rozdział VI rozprawy odnosi się do dyskusji otrzymanych wyników w kontekście postawionych hipotez, zaś rozdział VII to wnioski końcowe.

I. Ocena formalnej i językowej aspektów rozprawy

Praca pod względem formalnym napisana została w sposób logiczny i spójny: rozdziały kolejno wprowadzają w zagadnienia będące przedmiotem badań; są pogłębione w postaci podrozdziałów opisujących zagadnienia szczegółowe. Literatura cytowana jest bardzo obszerna i zawiera zarówno ważne starsze prace, jak i prace najnowsze. Zarówno spis cytowanej literatury, jak sposób cytowania

jest zgodny ze standardami APA, choć z wersjami wcześniejszymi, a nie obecną wersją 7. Użyte cytowania merytorycznie uzasadnione. W opisanym aspekcie oceniam pracę pozytywnie.

Język, jakim została napisana rozprawa, ogólnie nie budzi moich zastrzeżeń. Jest on zrozumiały, opisy są komunikatywne. Jednakże niekiedy autorka wprowadza pojęcia, ale ich nie definiuje. Dotyczy to przede wszystkim podrozdziału 3.3., np. „egodystoniczność nieheteroseksualnej orientacji”, „homonegatywność” (s. 35), „zinternalizowana homofobia” (s. 36). Znacznie utrudnia to zrozumienie treści zawartych w tym podrozdziale. Generalnie jednak moja ocena tego aspektu pracy jest pozytywna.

II. Ocena merytoryczna rozprawy

Autorka rozprawy doktorskiej, mgr Katarzyna Włodarska, podjęła się złożonego i ambitnego zadania badawczego. Z jednej strony bowiem tematyka rozprawy dotyczy połączenia obszarów psychologii personalistycznej i psychologii ewolucyjnej, z drugiej wplata związki osób heteroseksualnych i homoseksualnych. Doktorantka stawia w rozprawie zarówno hipotezy, które zmierzają w kierunku replikacji istniejących już wyników badań (np. hipoteza H2.3 s. 42 czy H2.2, s. 42) jak i stawia hipotezy nowe, wynikające z zastosowania zarówno mniej znanej koncepcji Ellisa oraz charakterystyki Kwestionariusza Motywów Ja, jak i zamiaru połączenia psychologii personalistycznej z psychologią ewolucyjną. Oba te podejścia uważam za cenne, bowiem replikacja wyników badań w nauce jest ważna, i również wychodzenie poza sztywne schematy jest istotą oryginalności myślenia i nauki. Omówienie otrzymanych wyników zostało przeprowadzone rzetelnie od strony statystycznej, przy zastosowaniu adekwatnych testów statystycznych. Autorka dokonała wyczerpującej dyskusji otrzymanych rezultatów z odwołaniem do wyników badań uzyskanych przez innych autorów. Jednakże należy wskazać na następujące słabości recenzowanej rozprawy:

1. Autorka w części pracy dotyczącej wyników (s. 62, podrozdział 5.3.) przedstawia analizę dotyczącą relacji między wymiarami przywiązania a inwestycjami partnerskimi w odniesieniu do porównań ze względu na wszystkie grupy biorąc pod uwagę orientację seksualną (tab. 9. i 10). Grupy są cztery: heteroseksualni mężczyźni, heteroseksualne kobiety, homoseksualni mężczyźni, homoseksualne kobiety. Autorka jednak nie postawiła żadnej hipotezy, do której odnosiłyby się te wyniki. Hipotezy na ten temat (H3.1. oraz H3.2, s. 43-44) są sformułowane bardzo ogólne i nie uwzględniają takiego podziału. To samo dotyczy analiz zwartych w podrozdziale 5.4. Analizy te można potraktować jako dodatkowe (bowiem analizy w odniesieniu do postawionych hipotez są przeprowadzone), problem jednak w tym, że tytuł pracy zobowiązuje do postawienia takich hipotez.

2. Z powyższym wiąże się następną kwestia. W podrozdziale 3.2. (przywiązanie u osób homoseksualnych) nie ma omówienia przywiązania w parach kobiety homoseksualne, mężczyźni heteroseksualni, a jedynie jest ogólnie o przywiązaniu u osób homoseksualnych. Znacznie lepiej pod tym względem wypada podrozdział dotyczący inwestycji w związkach u osób homoseksualnych (3.1.). Takie dane są dostępne w literaturze, choć wymagają czasem wnioskowania pośredniego (np. Lehmilller, 2010; Starks i Parsons, 2014).
3. Autorka w podrozdziale 3.4. prezentuje związki homoseksualne z perspektywy ewolucyjnej. Jednakże po pierwsze, brak w tej prezentacji rzeczywistych teorii ewolucyjnych na ten temat. Można je znaleźć np. w pracy Lippa i Tan, (2001), a prace pierwszego autora doktorantka zresztą cytuje. Inna praca, która omawia to zagadnienie w sposób uporządkowany i szczegółowy to np. Savolainen i Hodgson (2016; zob. też Łukasik, 2015, podr. 10.1.4). Po drugie, niektóre cytowane prace nie należą do perspektywy ewolucyjnej (np. Rieger i in., 2008, s. 36).
4. Hipoteza H2.4. (s. 42) nie jest dostatecznie uzasadniona, a raczej uzasadniona domyślnie. Wedle tej hipotezy osoby homoseksualne inwestują np. w dobre relacje z rodzina partnera mniej niż osoby heteroseksualne, Jak rozumiem, autorka wywodzi tą hipotezę ze stwierdzenia, iż „jawność orientacji psychoseksualnej jest czynnikiem odróżniającym relacje osób homoseksualnych i heteroseksualnych”. To za mało, istotne jest to, co przecież autorka pisze wcześniej (s. 32), iż brak społecznej akceptacji negatywnie wpływa na trwałość związku, a to oznacza, że prawdopodobnie inwestycje będą mniejsze w tym zakresie. Nawiasem mówiąc ta kwestia powinna być głębiej omówiona w podrozdziale 3.2. dotyczącym inwestycji osób homoseksualnych, jeśli ma być punktem wyjścia do stawiania hipotezy. O tej kwestii pisze np. Justin Lehmilller (2010) powołując się na inne badania (Le & Agnew, 2003), ale też poświęcony jest temu artykuł Justin Lehmilller i Cristophera Agnew (2006).
5. W dyskusji wyników (s. 82) doktorantka stwierdza, że w przypadku większości strategii nie ma różnic w ocenie wkładu dokonanej przez mężczyzn heteroseksualnych i ocenie ich wkładu przez partnerki, co prowadzi ją do wniosku, iż generalnie mężczyźni rzetelnie oceniają swoje inwestycje. Nie można używać tutaj terminu wartościującego „rzetelnie”. Można mówić jedynie o zgodności ocen. Zgodność ta natomiast może wynikać np. z zaniżania ocen przez kobiety (z jakiegoś bliżej nieokreślonego powodu), lub podwyższenia ocen przez mężczyzn z bliżej nieokreślonego powodu (np. żeby lepiej wypaść w badaniu). Podobnie wątpliwe jest stwierdzanie, że kobiety heteroseksualne mają tendencję do zawyżania swojego wkładu w związek (pod względem niektórych strategii) w stosunku do ocen partnerów z diad. Nie można zakładać, że ocena mężczyzn jest obiektywna i może być traktowana jako podstawa do stwierdzenia, że w stosunku do niej wyższe oceny są „zawyżaniem”. Istnieje jedynie

niezgodność w zakresie tych ocen, i nie mamy podstaw do twierdzenia, że oceny mężczyzn są bardziej obiektywne niż kobiet.

6. Cytowana praca Justin Lehmiller (2010) nie odnosi się do kwestii płci, ale porównania inwestycji między mężczyznami hetero- i homoseksualnymi. Nie dotyczy także tej kwestii cytowany artykuł Lehmiller i Agnew (2006), lecz tego, czy osoby w związkach marginalizowanych społecznie (tej samej płci, różnej rasy, o znacznej różnicy wieku) inwestowały mniej czy więcej niż osoby w związkach niemarginalizowanych.
7. W związku z recenzowaną rozprawą czuję pewien niedosyt związany z tym, że można było stawiać hipotezy i prowadzić analizy na bardziej ogólnym poziomie (Ellis, 2008). Konkretnie rzecz ujmując, myślę o podziale inwestycji na materialne i symboliczne (Ellis, 2008) lub podział na cztery kategorie: 1) przeszłe materialne, 2) planowane materialne, 3) przeszłe niematerialne oraz 4) planowane niematerialne (Goodfriend i Agnew, 2008). Z perspektywy ewolucyjnej, ale także ogólnej – badawczej, taki podział jest bardziej uchwytne i klarowny niż tak bardzo szczegółowy podział inwestycji ujęty przez doktorantkę. Jedno zresztą nie wyklucza drugiego, gdyż najpierw niektóre analizy można prowadzić na poziomie ogólnym, a później na poziomie szczegółowym dokonany właśnie przez autorkę rozprawy. Jest to jednak już raczej propozycja z mojej strony na przyszłość niż ocena recenzowanej rozprawy.

III. Podsumowanie

Doktorantka postawiła przed sobą bardzo ambitne zadanie teoretyczne i badawcze. Pozytywnie oceniam wybór ewolucyjnej koncepcji Bruce'a Ellisa dotyczącej inwestycji partnerskich jako jednej z podstaw badań. Faktycznie warta jest ona przypomnienia i aplikacji. Moja pozytywna ocena odnosi się także do wyboru koncepcji motywów ja w ujęciu Henryka Gasiuła jako drugiej podstawy badań. Koncepcja ta stwarza bowiem możliwość aplikacji motywów rozumianych jako dokumentowanie swojej sprawczości i podmiotowości w kontekstach ewolucyjnych. Niewątpliwie bowiem, przynajmniej od pewnego momentu ewolucji naszego gatunku (dyskusja zob. Neckar, 2018), kwestie te stały się wyznacznikiem radzenia sobie ze złożonym środowiskiem biologicznym i społecznym.

Mgr Katarzyna Włodarska uzyskała złożone i interesujące wyniki. Wykazała się znajomością literatury przedmiotu, znajomością metodologii badań psychologicznych, statystyki oraz samodzielnej dyskusji wyników. Narzędzia badawcze dobrano adekwatnie do problematyki pracy. Rozprawa jest napisana w sposób spójny od strony formalnej. Nie jest jednak pozbawiona wad, które przedstawiłem powyżej. Niektóre z nich dotyczą kwestii formalnych (np. cytowań; pkt 3, 6 recenzji). Piszę formalnych, bowiem nie przypuszczam, aby wspomniane przeze mnie wady należało uznać za merytoryczne zważywszy na obfitość i merytoryczną poprawność cytowanej pozostałej literatury przedmiotu, którą w dużej mierze

sprawdzałem. Tak więc sygnalizuję to, aby zwrócić uwagę Autorce na większą staranność w tym zakresie w przyszłości. Ta sama kwestia dotyczy punktu 5 recenzji: należy unikać sformułowań wartościujących. Najważniejsze wady dotyczą natomiast braku wystarczającego uzasadnienia teoretycznego niektórych hipotez lub ich braku, chociaż przeprowadzono obliczenia traktowane jako dodatkowe (pkt 1, 2, 4 recenzji). Należy jednak podkreślić, że autorka rozprawy postawiła aż 12 hipotez szczegółowych odnoszących się do pięciu pytań badawczych. Wskazuje to jak bardzo złożona jest problematyka podjętych badań. Tak więc wskazane braki, choć istotne - nie podważają mojej ogólnej pozytywnej oceny części metodologicznej oraz pozytywnej oceny całości rozprawy.

W związku powyższym stwierdzam, że rozprawa doktorska magister Katarzyny Włodarskiej spełnia warunki określone w art. 187 w Ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce i wnioskuję do Rady Dyscypliny Naukowej Psychologia Wydział Filozofii Chrześcijańskiej UKSW o dopuszczenie mgr Katarzyny Włodarskiej do dalszych etapów przewodu doktorskiego.

7.12.2022

Niektóre cytowane w recenzji prace

- Goodfriend, W., & Agnew, C. R. (2008). Sunken costs and desired plans: Examining different types of investments in close relationships. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 34, 1639–1652.
- Lehmiller, J. J. (2010). Differences in relationship investments between gay and heterosexual men. *Personal Relationships*, 17, 81–96. DOI: 10.1111/j.1475-6811.2010.01254.x
- Lehmiller, J. J., & Agnew, C. R. (2006). Marginalized Relationships: The impact of social disapproval on romantic relationship commitment. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 32(1), 40–51. <https://doi.org/10.1177/0146167205278710>
- Lippa, R. A., & Tan, F. D. (2001). Does culture moderate the relationship between sexual orientation and gender-related personality traits? *Cross-Cultural Research*, 35(1), 65–87.
- Łukasik, A. (2015). *Ewolucja-mózg-zachowania społeczne*. Rzeszów: Wydawnictwo UR.
- Neckar, J. (2018). *Ewolucyjna teoria osobowości*. Warszawa; SEDNO WA.
- Savolainen, V., & Hodgson, J.A. (2021). Evolution of Homosexuality. In: Shackelford, T.K., Weekes-Shackelford, V.A. (eds) *Encyclopedia of Evolutionary Psychological Science*. Springer, Cham. https://doi.org/10.1007/978-3-319-19650-3_3403